Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 6 listopada 2018 r.*

Odwołanie – Pomoc państwa – Decyzja uznająca niemożność odzyskania pomocy państwa niezgodnej z rynkiem wewnętrznym – Decyzja stwierdzająca brak pomocy państwa – Skargi o stwierdzenie nieważności wniesione przez konkurentów beneficjentów pomocy państwa – Dopuszczalność – Akt regulacyjny niewymagający przyjęcia środków wykonawczych – Bezpośrednie oddziaływanie – Pojęcie „całkowitej niemożności" odzyskania pomocy państwa niezgodnej z rynkiem wewnętrznym – Pojęcie „pomocy państwa" – Pojęcia „przedsiębiorstwa" i „działalności gospodarczej"

W sprawach połączonych od C-622/16 P do C-624/16 P

mających za przedmiot trzy odwołania w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wniesione w dniu 25 listopada 2016 r.,

Scuola Elementare Maria Montessori Srl, z siedzibą w Rzymie (Włochy), reprezentowana przez E. Gambara i F. Mazzocchiego, avvocati,

wnosząca odwołanie,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Komisja Europejska, reprezentowana przez D. Grespana i P. Stancanellego, a także F. Tomat, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana w pierwszej instancji,

Republika Włoska, reprezentowana przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez G. De Bellisa i S. Fiorentina, avvocati dello Stato,

interwenient w pierwszej instancji (C-622/16 P),

Komisja Europejska, reprezentowana przez P. Stancanellego i D. Grespana, a także przez F. Tomat, działających w charakterze pełnomocników,

wnosząca odwołanie,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Scuola Elementare Maria Montessori Srl, z siedzibą w Rzymie, reprezentowana przez E. Gambara i F. Mazzocchiego, avvocati,

strona skarżąca w pierwszej instancji,

* Język postępowania: włoski.

Republika Włoska, reprezentowana przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez G. De Bellisa i S. Fiorentina, avvocati dello Stato,

interwenient w pierwszej instancji (C-623/16 P),

oraz

Komisja Europejska, reprezentowana przez P. Stancanellego i D. Grespana, a także przez F. Tomat, działających w charakterze pełnomocników,

wnosząca odwołanie,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Pietro Ferracci, zamieszkały w San Cesareo (Włochy),

strona skarżąca w pierwszej instancji,

Republika Włoska, reprezentowana przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez G. De Bellisa i S. Fiorentina, avvocati dello Stato,

interwenient w pierwszej instancji (C-624/16 P),

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, R. Silva de Lapuerta, wiceprezes, J.C. Bonichot, A. Arabadjiev, A. Prechal, T. von Danwitz (sprawozdawca) i C. Toader, prezesi izb, D. Šváby, M. Berger, C.G. Fernlund i C. Vajda, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Wathelet,

sekretarz: V. Giacobbo-Peyronnel, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 6 lutego 2018 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 11 kwietnia 2018 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 W odwołaniach w sprawach C-622/16 P i C-623/16 P Scuola Elementare Maria Montessori Srl i Komisja Europejska wnoszą o uchylenie wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanego, EU:T:2016:484), w którym Sąd oddalił jako bezzasadną skargę wniesioną przez Scuola Elementare Maria Montessori zmierzającą do stwierdzenia nieważności decyzji Komisji 2013/284/UE z dnia 19 grudnia 2012 r. w sprawie pomocy państwa S.A. 20829 [C 26/2010, ex NN 43/2010 (ex CP 71/2006)] – Program dotyczący zwolnienia z podatku komunalnego od nieruchomości stosowanego do nieruchomości użytkowanych przez podmioty niekomercyjne do określonych celów, wdrożony przez Włochy (Dz.U. 2013, L 166, s. 24, zwanej dalej „sporną decyzją”).

2 W odwołaniu w sprawie C-624/16 P Komisja wnosi o uchylenie wyroku Sądu z dnia 15 września 2016 r., Ferracci/Komisja (T-219/13, EU:T:2016:485), w którym Sąd oddalił jako bezzasadną skargę Pietra Ferracciego mającą na celu stwierdzenie nieważności spornej decyzji.

Ramy prawne

3 Artykuł 1 lit. d) rozporządzenia Rady (WE) nr 659/1999 z dnia 22 marca 1999 r. ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania art. [108 TFUE] (Dz.U. 1999, L 83, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 8, t. 1, s. 339) definiuje pojęcie „programu pomocowego" jako obejmujące „każde działanie, na podstawie którego, bez dalszego wprowadzania w życie wymaganych środków, można dokonać wypłat pomocy indywidualnej na rzecz przedsiębiorstw określonych w ustawie w sposób ogólny i abstrakcyjny oraz każde działanie, na podstawie którego pomoc, która nie jest związana z konkretnym projektem, może zostać przyznana jednemu lub kilku przedsiębiorstwom na czas nieokreślony lub w nieokreślonej kwocie".

4 Artykuł 14 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi:

„W przypadku gdy podjęte zostały decyzje negatywne w sprawach pomocy przyznanej bezprawnie, Komisja podejmuje decyzję, że zainteresowane państwo członkowskie podejmie wszelkie konieczne środki w celu windykacji [odzyskania] pomocy od beneficjenta (zwaną dalej »decyzją o windykacji [odzyskaniu pomocy]«). Komisja nie wymaga windykacji [odzyskania] pomocy, jeżeli byłoby to sprzeczne z ogólną zasadą prawa wspólnotowego".

Okoliczności powstania sporów

5 Dla potrzeb niniejszego postępowania okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporów, opisane w pkt 1–20 wyroków Sądu z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanego, EU:T:2016:484), i z dnia 15 września 2016 r., Ferracci/Komisja (T-219/13, EU:T:2016:485) (zwanych dalej łącznie „zaskarżonymi wyrokami") można streścić w sposób następujący.

6 Pietro Ferracci jest właścicielem kwatery turystyczno-hotelowej typu „Bed & Breakfast", składającej się z dwóch pokoi. Scuola Elementare Maria Montessori jest prywatną instytucją edukacyjną. W latach 2006 i 2007 złożyli oni skargi do Komisji, twierdząc, że, po pierwsze, wprowadzona przez Republikę Włoską zmiana zakresu stosowania systemu krajowego dotyczącego Imposta comunale sugli immobili (podatku komunalnego od nieruchomości, zwanego dalej „ICI"), a po drugie, art. 149 ust. 4 Testo unico delle imposte sui redditi (tekstu jednolitego ustawy o podatku dochodowym, zwanego dalej „TUIR") stanowią pomoc państwa niezgodną z rynkiem wewnętrznym.

7 Zmiana zakresu stosowania ICI miała na celu, co do zasady, rozszerzenie zakresu zwolnienia z tego podatku, z którego od 1992 r. korzystały podmioty niekomercyjne, prowadzące w swych nieruchomościach wyłącznie działalność w dziedzinie opieki społecznej, zabezpieczenia społecznego, opieki zdrowotnej, edukacji, zakwaterowania, kultury, rozrywki, sportu, religii i kultu, o działalność prowadzoną w tych dziedzinach „niezależnie od jej ewentualnie komercyjnego charakteru". Artykuł 149 ust. 4 TUIR zwalniał zasadniczo instytucje kościelne uznane za osoby prawne prawa cywilnego oraz amatorskie kluby sportowe ze stosowania kryteriów określonych w tym przepisie dla wszystkich innych podmiotów w celu ustalenia utraty statusu podmiotu niekomercyjnego.

8 W dniu 12 października 2010 r. Komisja podjęła decyzję o wszczęciu formalnego postępowania wyjaśniającego w rozumieniu art. 108 ust. 2 TFUE w sprawie, po pierwsze, zwolnienia z podatku ICI, a po drugie, art. 149 ust. 4 TUIR.

9 W dniu 15 lutego 2012 r. władze włoskie poinformowały Komisję o swym zamiarze ustanowienia nowych przepisów w dziedzinie podatku komunalnego od nieruchomości, zapowiadając, że zwolnienie z podatku ICI zostanie zastąpione z dniem 1 stycznia 2012 r. nowym zwolnieniem przewidzianym w ramach Imposta municipale unica (jednolitego podatku komunalnego, zwanego dalej „IMU"). Uregulowanie to zostało przyjęte w dniu 19 listopada 2012 r.

10 W dniu 19 grudnia 2012 r. Komisja wydała sporną decyzję, w której stwierdziła przede wszystkim, że zwolnienie przyznane w ramach systemu podatku ICI podmiotom niekomercyjnym prowadzącym w należących do nich nieruchomościach konkretne rodzaje działalności, stanowi pomoc państwa niezgodną z rynkiem wewnętrznym, wdrożoną przez Republikę Włoską z naruszeniem art. 108 ust. 3 TFUE. Następnie Komisja uznała, że ze względu na szczególne okoliczności niniejszej sprawy odzyskanie niezgodnej z prawem pomocy przez Republikę Włoską jest całkowicie niemożliwe, wobec czego Komisja nie nakazała jej odzyskania w spornej decyzji. Komisja uznała wreszcie, że ani art. 149 ust. 4 TUIR, ani zwolnienie przewidziane w ramach nowego systemu podatku IMU, nie stanowią pomocy państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE.

Skargi wniesione do Sądu i zaskarżone wyroki

11 Pismami złożonymi w sekretariacie Sądu w dniu 16 kwietnia 2013 r., Ferracci i Scuola Elementare Maria Montessori wnieśli swe skargi o stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie, w jakim Komisja uznała w niej, że włoskie władze nie miały możliwości odzyskania pomocy uznanej za niezgodną z prawem i z rynkiem wewnętrznym (dalej „pierwsza część spornej decyzji"), że art. 149 ust. 4 TUIR nie stanowi pomocy państwa (dalej „druga część spornej decyzji") oraz że to samo dotyczy nowego systemu IMU (dalej „trzecia część spornej decyzji").

12 W pismach złożonych w sekretariacie Sądu w dniu 17 lipca 2013 r. Komisja podniosła zarzuty niedopuszczalności, które pozostawiono do rozstrzygnięcia w wyroku Sądu postanowieniami z dnia 29 października 2014 r.

13 W zaskarżonych wyrokach Sąd uznał obie skargi za dopuszczalne na mocy art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE, uznając, że sporna decyzja stanowi akt regulacyjny, który dotyczy bezpośrednio P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori oraz nie wymaga środków wykonawczych w stosunku do tych stron. Co się tyczy istoty sprawy, obie skargi zostały oddalone przez Sąd.

Postępowanie przed Trybunałem Sprawiedliwości i żądania stron w postępowaniu odwoławczym

14 W odwołaniu w sprawie C-622/16 P Scuola Elementare Maria Montessori wnosi do Trybunału o:

– uchylenie wyroku Sądu z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanego, EU:T:2016:484), a w konsekwencji stwierdzenie nieważności spornej decyzji w zakresie, w jakim Komisja postanowiła nie nakazywać odzyskania pomocy udzielonej w formie zwolnienia z podatku ICI i uznała, że środki dotyczące zwolnienia z podatku IMU nie wchodzą w zakres stosowania art. 107 ust. 1 TFUE;

– w każdym przypadku – uchylenie owego wyroku w częściach, przeciwko którym skierowane są zarzuty niniejszego odwołania, które Trybunał uzna za zasadne i które uwzględni;

– obciążenie Komisji kosztami postępowania w obu instancjach.

15 Komisja, popierana przez Republikę Włoską, wnosi do Trybunału o:

– oddalenie odwołania w całości;

– obciążenie wnoszącej odwołanie kosztami niniejszego postępowania i postępowania w pierwszej instancji.

16 W odwołaniach w sprawach C-623/16 P i C-624/16 P Komisja, popierana przez Republikę Włoską, wnosi do Trybunału o:

– uchylenie zaskarżonych wyroków w zakresie, w jakim Sąd uznał w nich za dopuszczalne skargi wniesione w pierwszej instancji na podstawie art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE;

– stwierdzenie niedopuszczalności skarg w pierwszej instancji na podstawie art. 263 akapit czwarty drugi i trzeci człon zdania TFUE i w konsekwencji odrzucenie ich w całości;

– obciążenie P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori kosztami postępowania poniesionymi przez Komisję zarówno w postępowaniu przed Sądem, jak i w ramach niniejszego postępowania.

17 Scuola Elementare Maria Montessori wnosi do Trybunału o:

– oddalenie odwołania wniesionego przez Komisję w sprawie C-623/16 P oraz potwierdzenie wyroku z dnia 15 września 2016 r. – Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanego, EU:T:2016:484) w zakresie, w jakim Sąd uznał za dopuszczalną skargę wniesioną przez nią na sporną decyzję;

– obciążenie Komisji kosztami postępowania w niniejszej sprawie.

18 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 11 kwietnia 2017 r. sprawy od C-622/16 P do C-624/16 P zostały połączone do celów ustnego etapu postępowania i wydania wyroku.

W przedmiocie odwołań Komisji w sprawach C-623/16 P i C-624/16 P

19 Na poparcie swych odwołań w sprawach C-623/16 P i C-624/16 P Komisja, popierana przez Republikę Włoską, podnosi jeden zarzut, podzielony na trzy części, w ramach których instytucja ta podnosi, że Sąd błędnie zinterpretował i zastosował każdą z trzech kumulatywnych przesłanek z art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE.

W przedmiocie części pierwszej zarzutu

Argumentacja stron

20 Komisja utrzymuje, że kwalifikacja spornej decyzji jako aktu regulacyjnego jest obarczona naruszeniami prawa. Po pierwsze, Sąd błędnie uznał, że każdy akt o charakterze nieustawodawczym o zasięgu ogólnym jest siłą rzeczy aktem regulacyjnym. Po drugie, Sąd błędnie wywiódł charakter regulacyjny spornej decyzji z ogólnego zakresu środków krajowych będących przedmiotem tej decyzji. Po trzecie, w zakresie, w jakim pierwsza część spornej decyzji dotyczy zamkniętego kręgu osób, Sąd nie powinien był w każdym razie uznać, że każda z trzech części spornej decyzji ma zasięg ogólny.

21 Scuola Elementare Maria Montessori kwestionuje tę argumentację.

Ocena Trybunału

22 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że na mocy traktatu z Lizbony w art. 263 akapit czwarty TFUE dodano trzeci człon zdania, który uelastycznia warunki dopuszczalności skarg o stwierdzenie nieważności wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne. Na podstawie tego członu zdania osoby fizyczne i prawne mogą bowiem wnosić skargi o stwierdzenie nieważności „aktów regulacyjnych" niewymagających środków wykonawczych, które dotyczą skarżącego bezpośrednio, a dopuszczalność takich skarg nie podlega wymaganiu, by dany akt dotyczył skarżącego indywidualnie (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2013 r., Inuit Tapiriit Kanatami i in./Parlament i Rada, C-583/11 P, EU:C:2013:625, pkt 57).

23 Jeśli chodzi o pojęcie „aktów regulacyjnych", Trybunał orzekł już, że ma ono węższy zakres znaczeniowy od pojęcia „aktów" użytego w art. 263 akapit czwarty pierwszy i drugi człon zdania TFUE i dotyczy aktów o zasięgu generalnym z wyłączeniem aktów ustawodawczych (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2013 r., Inuit Tapiriit Kanatami i in./Parlament i Rada, C-583/11 P, EU:C:2013:625, pkt 58–61).

24 W tym względzie, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 26 opinii, proponowana przez Komisję wykładnia, zgodnie z którą istnieją akty o charakterze nieustawodawczym o zasięgu ogólnym, takie jak sporna decyzja, które nie wchodzą w zakres pojęcia „aktu regulacyjnego" w rozumieniu art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE, nie może zostać przyjęta. Taka wykładnia nie znajduje bowiem żadnego oparcia w brzmieniu, w genezie ani też w celu tego postanowienia.

25 Co się tyczy przede wszystkim brzmienia rzeczonego postanowienia, odnosi się ono w sposób ogólny do „aktów regulacyjnych" i nie zawiera jakiejkolwiek wskazówki, która świadczyłaby o tym, ze odniesienie to dotyczy jedynie niektórych rodzajów lub podkategorii takich aktów.

26 Następnie, co się tyczy genezy omawianego postanowienia, z prac przygotowawczych nad art. III-365 ust. 4 projektu traktatu ustanawiającego konstytucję dla Europy, którego treść została przejęta w niezmienionej postaci w art. 263 akapit czwarty TFUE, wynika, że dodanie do tego postanowienia trzeciego członu zdania miało na celu rozszerzenie przesłanek dopuszczalności skargi o stwierdzenie nieważności względem osób fizycznych i prawnych oraz że za akty prawne uznano jedynie akty o zasięgu ogólnym, wobec których należało utrzymać ścisłe podejście [zob. w szczególności Sekretariat Konwentu Europejskiego, Raport końcowy grupy roboczej dotyczący funkcjonowania Trybunału Sprawiedliwości z dnia 25 marca 2003 r. (CONV 636/03, pkt 22) oraz nota przekazująca Prezydium Konwentu z dnia 12 maja 2003 r., dokument CONV 734/03, s. 20)].

27 Wreszcie, jeśli chodzi o cel art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE, polega on, jak wynika z pkt 22, 23 i 26 niniejszego wyroku, na uelastycznieniu przesłanek dopuszczalności skarg o stwierdzenie nieważności wnoszonych przez osoby fizyczne i prawne na wszelkie akty o zasięgu generalnym, z wyjątkiem tych, które mają charakter legislacyjny. Tymczasem wyłączenie z zakresu stosowania tego postanowienia niektórych rodzajów lub podkategorii aktów o charakterze nieustawodawczym o zasięgu ogólnym, byłoby sprzeczne z tym celem.

28 Wobec tego należy uznać, że pojęcie „aktu regulacyjnego" w rozumieniu art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE obejmuje wszystkie akty o charakterze nieustawodawczym, które mają zasięg ogólny. Ponieważ sporna decyzja nie stanowi aktu ustawodawczego, Sąd nie naruszył prawa, ograniczając się – w celu zbadania charakteru regulacyjnego trzech części tej decyzji – do oceny, czy części te mają zasięg ogólny.

29 W tym względzie należy przypomnieć, w drugiej kolejności, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału akt posiada zasięg ogólny, jeżeli odnosi się do sytuacji określonych obiektywnie i wywiera skutki prawne wobec kategorii osób określonych w sposób ogólny i abstrakcyjny (wyroki: z dnia

11 lipca 1968 r., Zuckerfabrik Watenstedt/Rada, 6/68, EU:C:1968:43, s. 605; z dnia 15 stycznia 2002 r., Libéros/Komisja, C-171/00 P, EU:C:2002:17, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 17 marca 2011 r., AJD Tuna, C-221/09, EU:C:2011:153, pkt 51 i przytoczone tam orzecznictwo).

30 Artykuł 1 lit. d) rozporządzenia nr 659/1999 definiuje pojęcie „programu pomocowego" jako „każde działanie, na podstawie którego, bez dalszego wprowadzania w życie wymaganych środków, można dokonać wypłat pomocy indywidualnej na rzecz przedsiębiorstw określonych w ustawie w sposób ogólny i abstrakcyjny oraz każde działanie, na podstawie którego pomoc, która nie jest związana z konkretnym projektem, może zostać przyznana jednemu lub kilku przedsiębiorstwom na czas nieokreślony lub w nieokreślonej kwocie".

31 W odniesieniu do art. 263 akapit czwarty drugi człon zdania TFUE Trybunał wielokrotnie orzekał, w dziedzinie pomocy państwa, że decyzje Komisji mające na celu zatwierdzenie lub zakazanie krajowego programu pomocy ma zasięg ogólny. Ów zasięg ogólny wynika z faktu, że decyzje takie mają zastosowanie w określonych obiektywnie sytuacjach oraz wywołują skutki prawne względem pewnej kategorii osób określonych w sposób ogólny i abstrakcyjny (zob. podobnie wyroki: z dnia 22 grudnia 2008 r., British Aggregates/Komisja, C-487/06 P, EU:C:2008:757, pkt 31; z dnia 17 września 2009 r., Komisja/Koninklijke FrieslandCampina, C-519/07 P, EU:C:2009:556, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo, a także z dnia 28 czerwca 2018 r., Lowell Financial Services/Komisja, C-219/16 P, niepublikowany, EU:C:2018:508, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

32 Jak wskazał rzecznik generalny w pkt 48 i 49 opinii, orzecznictwo to można odnieść do art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE. Kwestia, czy dany akt ma zasięg ogólny, dotyczy bowiem jego obiektywnej cechy, która nie może różnić się w zależności od poszczególnych członów zdania art. 263 akapit czwarty TFUE. Ponadto wykładnia, zgodnie z którą dany akt mógłby mieć zasięg ogólny na gruncie art. 263 akapit czwarty drugi człon zdania TFUE, a jednocześnie być pozbawiony takiego zasięgu na gruncie art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE, byłaby sprzeczna z celem, który uzasadniał dodanie tego ostatniego postanowienia i którym jest uelastycznienie przesłanek dopuszczalności skarg o stwierdzenie nieważności wnoszonych przez osoby fizyczne lub prawne.

33 Tak więc Sąd nie naruszył prawa, uznając, że części druga i trzecia spornej decyzji mają zasięg ogólny.

34 Co się tyczy, w trzeciej kolejności, pierwszej części spornej decyzji, jest prawdą, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału nakaz odzyskania dotyczy indywidualnie beneficjentów danego programu pomocowego z tego względu, że od momentu wydania takiego nakazu są oni narażeni na ryzyko, że korzyści, które otrzymali, zostaną odzyskane, wobec czego należą oni do ograniczonego kręgu (zob. podobnie wyroki: z dnia 19 października 2000 r., Włochy i Sardegna Lines/Komisja, C-15/98 i C-105/99, EU:C:2000:570, pkt 33–35; z dnia 29 kwietnia 2004 r., Włochy/Komisja, C-298/00 P, EU:C:2004:240, pkt 39, a także z dnia 9 czerwca 2011 r., Comitato „Venezia vuole vivere" i in./Komisja, C-71/09 P, C-73/09 P i C-76/09 P, EU:C:2011:368, pkt 56).

35 Jednakże wbrew temu, co twierdzi Komisja, nie można wywodzić z tego orzecznictwa, że pierwsza część spornej decyzji nie ma zasięgu ogólnego, a zatem charakteru regulacyjnego.

36 Ze wspomnianego orzecznictwa wynika bowiem, że okoliczność, iż owa część decyzji dotyczy indywidualnie ograniczonego kręgu beneficjentów danego programu pomocowego nie stoi na przeszkodzie temu, aby część ta została uznana za mającą zasięg ogólny, pod warunkiem że ma ona zastosowanie do obiektywnie określonych sytuacji i wywiera skutki prawne względem kategorii osób określonych w sposób ogólny i abstrakcyjny.

37 Tymczasem z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

38 Zważywszy bowiem, że w pierwszej części spornej decyzji Komisja uznała, iż nie ma potrzeby nakazywania odzyskania pomocy przyznanej w ramach zwolnienia z podatku ICI, pomimo że jest ona niezgodna z prawem i rynkiem wewnętrznym, decyzja taka utrwala antykonkurencyjne skutki generalnego i abstrakcyjnego środka, jakim jest to zwolnienie, względem nieokreślonej liczby konkurentów beneficjentów pomocy przyznanej w ramach tego środka. Decyzja ta ma zatem zastosowanie do obiektywnie określonych sytuacji i wywiera skutki prawne wobec kategorii osób określonych w sposób generalny i abstrakcyjny.

39 Z powyższego wynika, że Sąd słusznie uznał, iż pierwsza część spornej decyzji ma zasięg ogólny. Z tego względu pierwszą część jedynego zarzutu odwołań Komisji należy oddalić.

W przedmiocie drugiej części zarzutu

Argumentacja stron

40 Komisja utrzymuje, że Sąd naruszył prawo, wywodząc bezpośrednie oddziaływanie na P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori jedynie z okoliczności, że mogą oni potencjalnie znaleźć się w stosunku konkurencji z beneficjentami rozpatrywanych środków krajowych. Przyjęte przez Sąd podejście nie jest zgodne z tym, które przyjął Trybunał w wyrokach z dnia 28 kwietnia 2015 r., T & L Sugars i Sidul Açúcares/Komisja (C-456/13 P, EU:C:2015:284), a także z dnia 17 września 2015 r., Confederazione Cooperative Italiane i in./Anicav i in. (C-455/13 P, C-457/13 P i C-460/13 P, niepublikowanych, EU:C:2015:616). W celu wykazania bezpośredniego oddziaływania wnoszący odwołanie powinien wykazać, że zaskarżony akt wywiera wystarczająco konkretne skutki dla jego sytuacji.

41 Scuola Elementare Maria Montessori kwestionuje tę argumentację.

Ocena Trybunału

42 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przesłanka, aby decyzja będąca przedmiotem skargi, takiej jak ta przewidziana w art. 263 akapit czwarty TFUE, dotyczyła bezpośrednio danej osoby fizycznej lub prawnej, wymaga kumulatywnego spełnienia dwóch kryteriów, a mianowicie, aby sporny środek, po pierwsze, wywierał bezpośredni wpływ na sytuację prawną jednostki, a po drugie, nie pozostawiał żadnego zakresu uznania swoim adresatom, którzy są zobowiązani do jego wykonania, które ma charakter czysto automatyczny i wynika z samych uregulowań Unii, bez potrzeby stosowania innych przepisów pośrednich (wyroki: z dnia 5 maja 1998 r., Glencore Grain/Komisja, C-404/96 P, EU:C:1998:196, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 13 października 2011 r., Deutsche Post i Niemcy/Komisja, C-463/10 P i C-475/10 P, EU:C:2011:656, pkt 66; a także postanowienie z dnia 19 lipca 2017 r., Lysoform Dr. Hans Rosemann i Ecolab Deutschland/ECHA, C-666/16 P, niepublikowane, EU:C:2017:569, pkt 42).

43 Co się tyczy konkretnie przepisów dotyczących pomocy państwa, należy podkreślić, że mają one na celu zachowanie konkurencji (zob. podobnie wyroki: z dnia 15 czerwca 2006 r., Air Liquide Industries Belgium, C-393/04 i C-41/05, EU:C:2006:403, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo, a także z dnia 17 lipca 2008 r., Essent Netwerk Noord i in., C-206/06, EU:C:2008:413, pkt 60). Tak więc w tej dziedzinie fakt, że decyzja Komisji utrzymuje w pełni skutki środków krajowych, w odniesieniu do których skarżący podniósł w skierowanej do tej instytucji skardze, że nie są one zgodne z tym celem i stawiają go w niekorzystnej sytuacji konkurencyjnej, pozwala uznać, że decyzja ta wywiera bezpośredni wpływ na jego sytuację prawną, a w szczególności na jego wynikające z postanowień traktatu FUE w dziedzinie pomocy państwa uprawnienie do domagania się, aby konkurencja nie była zakłócana przez kwestionowane środki krajowe (zob. podobnie wyrok z dnia 28 stycznia 1986 r., Cofaz i in./Komisja, 169/84, EU:C:1986:42, pkt 30).

44 W niniejszej sprawie, w odniesieniu do pierwszego z dwóch kryteriów wymienionych w pkt 42 niniejszego wyroku, Sąd orzekł w istocie, w pkt 42 wyroku z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanym, EU:T:2016:484), i w pkt 45 wyroku z dnia 15 września 2016 r., Ferracci/Komisja (T-219/13, EU:T:2016:485), zostało ono spełnione ze względu na to, że usługi oferowane odpowiednio przez P. Ferracciego oraz Scuola Elementare Maria Montessori były podobne do oferowanych przez beneficjentów środków krajowych zbadanych w spornej decyzji i że w związku z tym ci pierwsi „m[ogli] pozostawać […] w stosunku konkurencji" z tymi drugimi.

45 Jak słusznie twierdzi Komisja, takie rozumowanie skutkuje naruszeniem prawa.

46 Na etapie badania dopuszczalności zadaniem sądu Unii nie jest bowiem wypowiadanie się w sposób definitywny w przedmiocie stosunków konkurencji między skarżącym a beneficjentami środków krajowych zbadanych w decyzji Komisji w dziedzinie pomocy państwa, takiej jak sporna decyzja (zob. podobnie wyroki: z dnia 28 stycznia 1986 r., Cofaz i in./Komisja, 169/84, EU:C:1986:42, pkt 28; a także z dnia 20 grudnia 2017 r., Binca Seafoods/Komisja, C-268/16 P, EU:C:2017:1001, pkt 59), jednakże bezpośrednie oddziaływanie na takiego skarżącego nie może być wywodzone jedynie z możliwości istnienia stosunku konkurencji, takiej jak ta stwierdzona w zaskarżonych wyrokach.

47 Skoro przesłanka bezpośredniego oddziaływania wymaga bowiem, by zakwestionowany akt wywierał bezpośredni wpływ na sytuację prawną skarżącego, to sąd Unii musi sprawdzić, czy ten ostatni wskazał we właściwy sposób powody, dla których decyzja Komisji może postawić go w gorszej pozycji konkurencyjnej, a tym samym mieć wpływ na jego sytuację prawną.

48 Trzeba jednak przypomnieć, że jeśli uzasadnienie wyroku Sądu jest obarczone naruszeniem prawa Unii, ale sentencja wydaje się zasadna w świetle innych argumentów prawnych, to naruszenie takie nie może skutkować uchyleniem tego wyroku, przy czym w takiej sytuacji uzasadnienie to należy zastąpić innym (wyrok z dnia 26 lipca 2017 r., Rada/LTTE, C-599/14 P, EU:C:2017:583, pkt 75 i przytoczone tam orzecznictwo).

49 Sytuacja taka ma miejsce w niniejszej sprawie.

50 Ze skarg wniesionych do Sądu przez P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori wynika bowiem, że strony te utrzymywały, przedstawiając stosowne dowody, przy czym ich twierdzenia w tym względzie nie zostały zakwestionowane przez Komisję, że ich placówki były zlokalizowane w bezpośredniej bliskości instytucji kościelnych lub religijnych, które prowadziły działalność podobną do tej prowadzonej przez nie i które były zatem aktywne na tym samym rynku usług i na tym samym rynku geograficznym. Ponieważ podmioty takie kwalifikowały się a priori do skorzystania ze środków krajowych zbadanych w spornej decyzji, należy stwierdzić, że P. Ferracci i Scuola Elementare Maria Montessori uzasadnili we właściwy sposób, że sporna decyzja jest w stanie postawić ich w niekorzystnej sytuacji konkurencyjnej i że w związku z tym decyzja ta wywiera bezpośredni wpływ na ich sytuację prawną, a w szczególności ich prawo do niebycia poddawanym na tym rynku zakłóceniom konkurencji powodowanym przez sporne środki.

51 Wbrew temu, co twierdzi Komisja, wniosku tego nie podważają wyroki z dnia 28 kwietnia 2015 r., T & L Sugars i Sidul Açúcares/Komisja (C-456/13 P, EU:C:2015:284), i z dnia 17 września 2015 r., Confederazione Cooperative Italiane i in./Anicav i in. (C-455/13 P, C-457/13 P i C-460/13 P, niepublikowany, EU:C:2015:616). Chociaż Trybunał orzekł w tych wyrokach, że sam fakt, iż przepisy przyjęte w ramach wspólnej polityki rolnej stawiają skarżącego w niekorzystnej sytuacji konkurencyjnej, nie pozwala sam w sobie stwierdzić, że przepisy te wpływają na sytuację prawną skarżącego, to jednak orzecznictwo to nie znajduje zastosowania do skarg wniesionych przez konkurentów beneficjentów pomocy państwa.

52 Sprawy przywołane w poprzednim punkcie nie odnosiły się bowiem do przepisów dotyczących pomocy państwa, których celem jest konkretnie ochrona konkurencji, o czym przypomniano w pkt 43 niniejszego wyroku.

53 W związku z tym skargi wniesione przez P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori spełniały pierwsze z kryteriów wskazanych w pkt 42 niniejszego wyroku.

54 Co się tyczy drugiego z tych kryteriów, Sąd stwierdził w pkt 45 wyroku z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanego, EU:T:2016:484) i w pkt 48 wyroku z dnia 15 września 2016 r., Ferracci/Komisja (T-219/13, EU:T:2016:485), że sporna decyzja, zarówno w swej pierwszej, jak i w drugiej i trzeciej części, wywołuje skutki prawne w sposób automatyczny wyłącznie na podstawie przepisów Unii i bez stosowania innych przepisów pośrednich. Tymczasem, jak stwierdził w istocie rzecznik generalny w pkt 52 opinii, to stwierdzenie, które nie zostało zakwestionowane przez Komisję w ramach niniejszego postępowania odwoławczego, nie jest obarczone żadnym naruszeniem prawa.

55 Wynika stąd, że Sąd słusznie uznał, iż sporna decyzja dotyczy bezpośrednio P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori. Drugą część jedynego zarzutu odwołań Komisji należy zatem oddalić.

W przedmiocie trzeciej części zarzutu

Argumentacja stron

56 Komisja podnosi, że Sąd naruszył prawo, uznając, iż krajowe akty wdrażające środki będące przedmiotem spornej decyzji nie stanowiły środków wykonawczych w stosunku do P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori. W tym względzie Komisja twierdzi, że Sąd niesłusznie oddalił podniesiony przez nią argument, iż mogliby oni wnioskować o skorzystanie z ulgi podatkowej zastrzeżonej dla ich konkurentów i zaskarżyć przed sądem krajowym odmowę administracji, kwestionując ważność spornej decyzji przy tej okazji. Przyjęte przez Sąd podejście jest niezgodne z linią orzeczniczą Trybunału zapoczątkowaną wyrokiem z dnia 19 grudnia 2013 r., Telefónica/Komisja (C-274/12 P, EU:C:2013:852).

57 Scuola Elementare Maria Montessori kwestionuje tę argumentację.

Ocena Trybunału

58 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału wyrażenie, „które nie obejmują [nie wymagają] środków wykonawczych” w rozumieniu art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE należy interpretować w świetle celu tego postanowienia, który, jak wynika z jego genezy, polega na uniknięciu sytuacji, w której jednostka będzie zmuszona do naruszenia prawa, aby móc zwrócić się do sądu. Tymczasem gdy akt regulacyjny wywiera bezpośrednio wpływ na sytuację prawną osoby fizycznej lub prawnej, nie wymagając środków wykonawczych, osoba ta mogłaby zostać pozbawiona skutecznej ochrony sądowej, gdyby nie dysponowała bezpośrednim środkiem zaskarżenia przed sądem Unii w celu podważenia zgodności z prawem tego aktu regulacyjnego. W sytuacji braku środków wykonawczych osoba fizyczna lub prawna byłaby bowiem w stanie, mimo że rzeczony akt dotyczy jej bezpośrednio, doprowadzić do skontrolowania tego aktu przez sąd dopiero po naruszeniu jego przepisów, powołując się na ich niezgodność z prawem w ramach postępowania wszczętego przeciwko niej przed sądem krajowym (wyroki: z dnia 19 grudnia 2013 r., Telefónica/Komisja, C-274/12 P, EU:C:2013:852, pkt 27; a także z dnia 13 marca 2018 r., European Union Copper Task Force/Komisja, C-384/16 P, EU:C:2018:176, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).

59 Natomiast w sytuacji gdy akt regulacyjny wymaga przyjęcia środków wykonawczych, sądowa kontrola poszanowania porządku prawnego Unii jest zapewniona niezależnie od tego, czy środki te przyjmuje Unia, czy przyjmują je państwa członkowskie. Osoby fizyczne lub prawne, które z racji przesłanek dopuszczalności określonych w art. 263 akapit czwarty TFUE nie mogą zaskarżyć bezpośrednio do sądu Unii aktu regulacyjnego Unii, są chronione przed stosowaniem wobec nich takiego aktu dzięki możliwości zaskarżenia środków wykonawczych wymaganych przez tenże akt (wyroki: z dnia 19 grudnia 2013 r., Telefónica/Komisja, C-274/12 P, EU:C:2013:852, pkt 28; z dnia 13 marca 2018 r., European Union Copper Task Force/Komisja, C-384/16 P, EU:C:2018:176, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

60 Jeżeli wdrożenie takiego aktu należy do instytucji, organów lub jednostek organizacyjnych Unii, to osoby fizyczne lub prawne mogą wnieść skargę bezpośrednią do sądu Unii na akty wykonawcze na zasadach określonych w art. 263 akapit czwarty TFUE i podnieść zgodnie z art. 277 TFUE na poparcie tej skargi zarzut niezgodności z prawem danego aktu podstawowego. Jeżeli to wdrożenie jest zadaniem państw członkowskich, osoby te mogą powołać się na nieważność danego aktu podstawowego przed sądami krajowymi i spowodować, że owe sądy wystąpią z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału na podstawie art. 267 TFUE (wyroki: z dnia 19 grudnia 2013 r., Telefónica/Komisja, C-274/12 P, EU:C:2013:852, pkt 29; a także z dnia 13 marca 2018 r., European Union Copper Task Force/Komisja, C-384/16 P, EU:C:2018:176, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

61 Co więcej, Trybunał wielokrotnie orzekał, że aby ocenić, czy akt regulacyjny wymaga środków wykonawczych, należy odnieść się do sytuacji osoby powołującej się na prawo do wniesienia skargi na podstawie art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE. Nie jest więc istotne, czy dany akt wymaga środków wykonawczych względem innych podmiotów prawa. Ponadto w ramach tej oceny należy odnieść się wyłącznie do przedmiotu skargi (zob. podobnie wyroki: z dnia 19 grudnia 2013 r., Telefónica/Komisja, C-274/12 P, EU:C:2013:852, pkt 30, 31; z dnia 27 lutego 2014 r., Stichting Woonpunt i in./Komisja, C-132/12 P, EU:C:2014:100, pkt 50, 51; a także z dnia 13 marca 2018 r., European Union Copper Task Force/Komisja, C-384/16 P, EU:C:2018:176, pkt 38, 39 i przytoczone tam orzecznictwo).

62 W niniejszej sprawie w zakresie, w jakim skargi P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori zmierzały do stwierdzenia nieważności pierwszej części spornej decyzji, należy stwierdzić, że – jak wskazał rzecznik generalny w pkt 69 opinii – będące przedmiotem pierwszej części tej decyzji wystąpienie skutków prawnych decyzji o rezygnacji z nakazania odzyskania pomocy uznanej za niezgodną z prawem i rynkiem wewnętrznym nie wymagało przyjęcia w stosunku do nich żadnego środka wykonawczego, który mógłby podlegać kontroli sądowej przed sądem Unii lub sądami krajowymi. Sąd słusznie stwierdził zatem, że ta część decyzji nie wymaga środków wykonawczych w rozumieniu art. 263 akapit czwarty trzeci człon zdania TFUE, w odniesieniu do P. Ferracciego i Scuola Elementare Maria Montessori. Komisja nie przedstawiła zresztą żadnego konkretnego argumentu mającego na celu podważenie tego wniosku.

63 Co się tyczy drugiej i trzeciej części spornej decyzji, w których Komisja uznała, że art. 149 ust. 4 TUIR i zwolnienie przewidziane w systemie podatku IMU nie stanowią pomocy państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, należy przypomnieć, że, co prawda, Trybunał wielokrotnie orzekał, iż w stosunku do beneficjentów systemu pomocy ustanawiające ten system przepisy krajowe oraz akty wprowadzające w życie te przepisy, takie jak decyzja o wymiarze podatku, stanowią środki wykonawcze, które pociąga za sobą decyzja uznająca rzeczony system za zgodny z tym rynkiem z zastrzeżeniem wypełnienia podjętych przez dane państwo członkowskie zobowiązań (zob. podobnie wyroki: z dnia 19 grudnia 2013 r., Telefónica/Komisja, C-274/12 P, EU:C:2013:852, pkt 35, 36; z dnia 27 lutego 2014 r., Stichting Woonpunt i in./Komisja, C-132/12 P, EU:C:2014:100, pkt 52, 53; z dnia 27 lutego 2014 r., Stichting Woonlinie i in./Komisja, C-133/12 P, EU:C:2014:105, pkt 39, 40).

64 Orzecznictwo to wyjaśnia fakt, że beneficjent systemu pomocy może – jeżeli spełnia on warunki przewidziane w prawie krajowym, aby kwalifikować się do programu – zwrócić się do władz krajowych o przyznanie mu pomocy takiej jak ta, która zostałaby mu udzielona, gdyby istniała bezwarunkowa decyzja uznająca ów system za zgodny z rynkiem wewnętrznym, i zakwestionować akt odmawiający uwzględnienia tego wniosku przed sądami krajowymi, powołując się na nieważność decyzji Komisji uznającej sporny system za niezgodny z rynkiem wewnętrznym lub za zgodny z tym rynkiem z zastrzeżeniem wypełnienia zobowiązań podjętych przez dane państwo członkowskie, aby skłonić te sądy do zwrócenia się do Trybunału z pytaniem o ważność tej decyzji w drodze pytań prejudycjalnych (zob. podobnie wyrok z dnia 19 grudnia 2013 r., Telefónica/Komisja, C-274/12 P, EU:C:2013:852, pkt 36, 59; a także postanowienie z dnia 15 stycznia 2015 r., Banco Bilbao Vizcaya Argentaria i Telefónica/Komisja, C-587/13 P i C-588/13 P, niepublikowane, EU:C:2015:18, pkt 49, 65).

65 Orzecznictwo to nie znajduje jednak zastosowania do sytuacji konkurentów beneficjentów środka krajowego, który został uznany za niestanowiący pomocy państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, takich jak P. Ferracci i Scuola Elementare Maria Montessori. Sytuacja takiego konkurenta różni się bowiem od sytuacji beneficjentów pomocy, o których mowa w tym orzecznictwie, ponieważ konkurent ten nie spełnia przewidzianych przez sporne przepisy krajowe przesłanek, aby kwalifikować się do korzystania z takiej pomocy.

66 W tych okolicznościach – jak wskazał rzecznik generalny w pkt 71 opinii – sztuczne byłoby zobowiązywanie tego konkurenta do zwrócenia się do władz krajowych o przyznanie mu tej korzyści i do podważenia przed sądem krajowym aktu odmawiającego uwzględnienia tego wniosku w celu doprowadzenia do sytuacji, w której sąd ten zwróci się do Trybunału z zapytaniem o ważność decyzji Komisji w sprawie rzeczonego środka.

67 Sąd słusznie orzekł zatem, że sporna decyzja nie wymaga, ani w pierwszej, ani w drugiej i trzeciej części, przyjęcia środków wykonawczych w stosunku do Scuola Elementare Maria Montessori i P. Ferracciego.

68 W konsekwencji należy oddalić trzecią część jedynego zarzutu odwołań Komisji, a w efekcie oddalić te odwołania w całości.

W przedmiocie odwołania Scuola Elementare Maria Montessori w sprawie C-622/16 P

W przedmiocie zarzutu pierwszego

Argumentacja stron

69 Zarzut pierwszy podniesiony przez Scuola Elementare Maria Montessori, w ramach którego twierdzi ona, że Sąd błędnie uznał, iż pierwsza część spornej decyzji jest ważna, składa się z czterech części. W ramach części pierwszej Scuola Elementare Maria Montessori podnosi, że Sąd naruszył art. 108 TFUE, art. 14 ust. 1 rozporządzenia nr 659/1999 oraz art. 4 ust. 3 TUE, przyznając Komisji prawo do stwierdzenia całkowitej niemożności odzyskania niezgodnej z prawem pomocy już na etapie formalnego postępowania wyjaśniającego, a nie dopiero na etapie wykonywania nakazu odzyskania. Całkowita niemożność odzyskania niezgodnej z prawem pomocy nie stanowi ogólnej zasady prawa w rozumieniu art. 14 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia nr 659/1999.

70 W drugiej i trzeciej części zarzutu Scuola Elementare Maria Montessori utrzymuje, że Sąd błędnie zinterpretował pojęcie „całkowitej niemożności”, orzekając, że pierwsza część spornej decyzji jest ważna w zakresie, w jakim Komisja doszła do wniosku o całkowitej niemożności odzyskania niezgodnej z prawem pomocy, o której mowa w niniejszej sprawie, jedynie na podstawie okoliczności, że niemożliwe było uzyskanie informacji niezbędnych do odzyskania tej pomocy za pomocą włoskich baz

danych katastralnych i podatkowych. Okoliczność tego rodzaju stanowi trudność o charakterze czysto wewnętrznym, która – zgodnie z orzecznictwem Trybunału – nie pozwalała uznać, że odzyskanie rzeczonej pomocy jest całkowicie niemożliwe.

71 Ponadto według Scuola Elementare Maria Montessori Sąd błędnie ocenił rozkład ciężaru dowodu, oddalając jej argumenty dotyczące istnienia rozwiązań alternatywnych, które pozwoliłyby na odzyskanie pomocy, o której mowa w niniejszej sprawie. Zdaniem Scuola Elementare Maria Montessori, nie miała ona obowiązku wykazania możliwości odzyskania pomocy, a zadaniem Republiki Włoskiej było podjęcie lojalnej współpracy z Komisją poprzez wskazanie alternatywnych metod pozwalających na choćby częściowe jej odzyskanie.

72 W ramach czwartej części zarzutu Scuola Elementare Maria Montessori twierdzi, że Sąd przeinaczył dowody, orzekając, że niemożliwe było uzyskanie informacji niezbędnych do odzyskania spornej pomocy za pośrednictwem włoskich baz danych katastralnych i podatkowych.

73 W odpowiedzi na pierwszą część zarzutu Komisja, popierana przez Republikę Włoską, podnosi, że niezamieszczenie w spornej decyzji nakazu odzyskania pomocy jest zgodne z art. 14 ust. 1 rozporządzenia nr 659/1999, który zabrania Komisji nakazania odzyskania niezgodnej z prawem pomocy, jeżeli owo odzyskanie jest sprzeczne z ogólną zasadą prawa Unii. Zgodnie z ogólną zasadą prawną, w myśl której „nikt nie jest zobowiązany do rzeczy niemożliwych”, Komisja nie może narzucić obowiązku, którego wykonanie jest obiektywnie i bezwzględnie niemożliwe.

74 Co się tyczy drugiej i trzeciej części zarzutu, Komisja podnosi, że całkowita niemożność odzyskania niezgodnej z prawem pomocy może również wynikać z właściwych przepisów krajowych. Argumentacja dotycząca istnienia alternatywnych sposobów, które mogłyby pozwolić na odzyskanie spornej pomocy, podaje w wątpliwość ocenę okoliczności faktycznych, która nie może być przedmiotem odwołania. Ciężar przeprowadzenia dowodu w celu wykazania istnienia tych metod spoczywa, zgodnie z zasadami ogólnymi, na Scuola Elementare Maria Montessori, która powołała się na ich istnienie.

75 Jeśli chodzi o czwartą część zarzutu, argument dotyczący przeinaczenia dowodów jest, zdaniem Komisji, niedopuszczalny, a w każdym razie bezzasadny.

Ocena Trybunału

76 Co się tyczy części pierwszej pierwszego zarzutu odwołania, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 14 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 659/1999 Komisja podejmuje decyzję, w przypadku gdy podjęte zostały decyzje negatywne w sprawach pomocy przyznanej bezprawnie, że zainteresowane państwo członkowskie podejmie wszelkie konieczne środki w celu odzyskania pomocy od beneficjenta.

77 W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że nakaz odzyskania niezgodnej z prawem pomocy jest logicznym i typowym następstwem stwierdzenia jej niezgodności z prawem. Zasadniczym celem takiego nakazu jest bowiem eliminacja zakłócenia konkurencji spowodowanego przez przewagę konkurencyjną powstałą na skutek przyznania niezgodnej z prawem pomocy (zob. podobnie wyroki: z dnia 15 grudnia 2005 r., Unicredito Italiano, C-148/04, EU:C:2005:774, pkt 113 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 1 października 2015 r., Electrabel i Dunamenti Erőmű/Komisja, C-357/14 P, EU:C:2015:642, pkt 111 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 21 grudnia 2016 r., Komisja/Aer Lingus i Ryanair Designated Activity, C-164/15 P i C-165/15 P, EU:C:2016:990, pkt 116).

78 Jednakże, zgodnie z art. 14 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia nr 659/1999 Komisja nie wymaga odzyskania pomocy, jeżeli byłoby to sprzeczne z ogólną zasadą prawa Unii.

79 Jak wskazał rzecznik generalny w pkt 107 i 110 opinii, zasada, w myśl której „nikt nie jest zobowiązany do rzeczy niemożliwych", należy do zasad ogólnych prawa Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 3 marca 2016 r., Daimler, C-179/15, EU:C:2016:134, pkt 42).

80 Chociaż z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że jedynym argumentem, jaki państwo członkowskie może przytoczyć na swoją obronę w ramach postępowania dotyczącego skargi o stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom wniesionej przez Komisję na podstawie art. 108 ust. 2 TFUE, jest całkowita niemożność prawidłowego wykonania decyzji tej instytucji nakazującej odzyskanie spornej pomocy (zob. podobnie wyroki: z dnia 15 stycznia 1986 r., Komisja/Belgia, 52/84, EU:C:1986:3, pkt 14; z dnia 1 czerwca 2006 r., Komisja/Włochy, C-207/05, niepublikowany, EU:C:2006:366, pkt 45; a także z dnia 9 listopada 2017 r., Komisja/Grecja, C-481/16, niepublikowany, EU:C:2017:845, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo), to jednak orzecznictwo to odnosi się jedynie do zarzutów, które owo państwo członkowskie może podnieść na swą obronę przeciwko nakazowi odzyskania wydanemu przez Komisję, nie zaś do kwestii, czy całkowita niemożność odzyskania spornej pomocy może zostać stwierdzona już na etapie formalnego postępowania wyjaśniającego.

81 Co więcej i przede wszystkim przedstawiona przez Scuola Elementare Maria Montessori argumentacja, zgodnie z którą całkowita niemożność odzyskania niezgodnej z prawem pomocy może zostać stwierdzona dopiero po wydaniu nakazu odzyskania pomocy, jest sprzeczna z samym brzmieniem art. 14 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia nr 659/1999, z którego wynika, że Komisja nie wydaje nakazu odzyskania pomocy, jeżeli byłoby to sprzeczne z ogólną zasadą prawa Unii.

82 W tym względzie Trybunał orzekł już, że Komisja nie może nałożyć, pod rygorem nieważności, nakazu odzyskania, którego wykonanie jest od samego początku obiektywnie i bezwzględnie niemożliwe (zob. podobnie wyrok z dnia 17 czerwca 1999 r., Belgia/Komisja, C-75/97, EU:C:1999:311, pkt 86).

83 Ponieważ Scuola Elementare Maria Montessori opiera także część pierwszą pierwszego zarzutu swego odwołania na zasadzie lojalnej współpracy, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 4 ust. 3 TUE zasada ta ma zastosowanie w trakcie całego postępowania w przedmiocie badania danego środka w świetle przepisów prawa Unii w dziedzinie pomocy państwa (zob. podobnie wyroki: z dnia 15 listopada 2011 r., Komisja i Hiszpania/Government of Gibraltar i Zjednoczone Królestwo, C-106/09 P i C-107/09 P, EU:C:2011:732, pkt 147 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 21 grudnia 2016 r., Club Hotel Loutraki i in./Komisja, C-131/15 P, EU:C:2016:989, pkt 34).

84 Tak więc w przypadku gdy, jak w niniejszej sprawie, dane państwo członkowskie podnosi, na etapie formalnego postępowania wyjaśniającego, całkowitą niemożność odzyskania pomocy, zasada lojalnej współpracy zobowiązuje to państwo członkowskie, już na tym etapie, do poddania ocenie Komisji przyczyn leżących u podstaw tego twierdzenia, a Komisję – do dokładnego zbadania tych przyczyn. A zatem wbrew temu, co twierdzi Scuola Elementare Maria Montessori, zasada ta nie zobowiązuje Komisji do zawarcia w każdej decyzji uznającej pomoc za niezgodną z prawem i ze wspólnym rynkiem nakazu jej odzyskania, lecz zobowiązuje tę instytucję do uwzględnienia argumentów, jakie zostały jej przedstawione przez dane państwo członkowskie w związku z istnieniem całkowitej niemożliwości odzyskania pomocy.

85 W związku z powyższym część pierwsza pierwszego zarzutu odwołania powinna zostać oddalona.

86 Co się tyczy części czwartej tego zarzutu, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 256 TFUE, art. 58 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i art. 168 § 1 lit. d) regulaminu postępowania przed Trybunałem wnoszący odwołanie powinien dokładnie wskazać, które dowody zostały jego zdaniem przeinaczone przez Sąd, oraz wykazać błędy w ocenie, które w jego opinii doprowadziły do takiego przeinaczenia. Ponadto zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału takie przeinaczenie musi w oczywisty sposób wynikać z akt sprawy, bez konieczności dokonywania nowej oceny faktów i dowodów (zob. podobnie wyroki: z dnia 9 czerwca 2011 r., Comitato „Venezia

vuole vivere" i in./Komisja, C-71/09 P, C-73/09 P i C-76/09 P, EU:C:2011:368, pkt 152, 153; a także z dnia 8 marca 2016 r., Grecja/Komisja, C-431/14 P, EU:C:2016:145, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

87 W niniejszej sprawie Scuola Elementare Maria Montessori odnosi się jedynie, w ramach tej czwartej części zarzutu, wyłącznie do odpowiedzi Komisji z dnia 17 września 2015 r. na pytanie zadane przez Sąd w ramach środków organizacji postępowania, przytoczonej w pkt 100 wyroku z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanego, EU:T:2016:484), w której Komisja przedstawiła przepisy prawa włoskiego dotyczące baz danych podatkowych.

88 Tymczasem należy zauważyć, po pierwsze, że Scuola Elementare Maria Montessori nie podważa w żadnym stopniu treści tego środka dowodowego, przedstawionej w pkt 101 i 102 tego wyroku, ale ogranicza się do podania w wątpliwość oceny dokonanej przez Sąd na jego podstawie. Po drugie, Scuola Elementare Maria Montessori nie wykazała, pod jakim względem błędna jest ocena Sądu, w świetle której włoskie bazy danych podatkowych nie pozwalają na wsteczne prześledzenie informacji o rodzaju działalności prowadzonej przez podmioty korzystające ze zwolnienia z podatku ICI w odniesieniu do ich nieruchomości, ani na obliczenie kwoty zwolnień uzyskanych w sposób niezgodny z prawem.

89 Wobec tego czwarta część pierwszego zarzutu odwołania nie może zostać uwzględniona.

90 W odniesieniu do drugiej i trzeciej części tego zarzutu, które należy rozpatrzyć łącznie, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału dotyczącym skarg o stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego wniesionych ze względu na naruszenie decyzji nakazującej odzyskanie niezgodnej z prawem pomocy, państwo członkowskie, które napotka nieprzewidziane lub niemożliwe do przewidzenia trudności lub uzmysłowi sobie konsekwencje nieuwzględnione przez Komisję, powinno przedstawić te problemy do oceny przez tę instytucję, proponując wprowadzenie stosownych zmian do danej decyzji. W takim wypadku państwo członkowskie i Komisja powinny, zgodnie z zasadą lojalnej współpracy, współpracować w dobrej wierze w celu pokonania owych trudności, przestrzegając w pełni postanowień traktatu FUE, a zwłaszcza tych, które dotyczą pomocy państwa (zob. podobnie wyroki: z dnia 2 lipca 2002 r., Komisja/Hiszpania, C-499/99, EU:C:2002:408, pkt 24; a także z dnia 22 grudnia 2010 r., Komisja/Włochy, C-304/09, EU:C:2010:812, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

91 Jednakże przesłanka dotycząca istnienia całkowitej niemożliwości wykonania nie jest spełniona, gdy pozwane państwo członkowskie ogranicza się do poinformowania Komisji o trudnościach wewnętrznych natury prawnej, politycznej lub praktycznej, które należy przypisać działaniom lub zaniechaniom samych władz krajowych i które wiążą się z wykonaniem danej decyzji, nie podejmując względem przedsiębiorstw, których odzyskiwanie dotyczy, rzeczywistych kroków zmierzających do odzyskania pomocy i nie przedstawiając Komisji alternatywnych sposobów wykonania decyzji, które mogłyby pomóc przezwyciężyć te trudności (zob. podobnie wyroki: z dnia 13 listopada 2008 r., Komisja/Francja, C-214/07, EU:C:2008:619, pkt 50; z dnia 12 lutego 2015 r., Komisja/Francja, C-37/14, niepublikowany, EU:C:2015:90, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo).

92 Orzecznictwo to ma zastosowanie, mutatis mutandis, do oceny, w toku formalnego postępowania wyjaśniającego, istnienia całkowitej niemożności odzyskania niezgodnej z prawem pomocy. Tak więc państwo członkowskie, które na tym etapie postępowania napotka trudności w odzyskaniu danej pomocy, powinno przedstawić te trudności Komisji do oceny i lojalnie współpracować z tą instytucją w celu ich przezwyciężenia, zwłaszcza poprzez zaproponowanie jej alternatywnych rozwiązań umożliwiających choćby częściowe odzyskanie owej pomocy. W każdych okolicznościach Komisja jest zobowiązana do skrupulatnego zbadania zasygnalizowanych trudności i zaproponowanych alternatywnych sposobów odzyskania pomocy. Jedynie w przypadku gdy Komisja stwierdzi, po

przeprowadzeniu takiej szczegółowej analizy, że nie istnieją alternatywne sposoby odzyskania choćby części danej niezgodnej z prawem pomocy, odzyskanie to można uznać za obiektywnie i bezwzględnie niemożliwe.

93 W niniejszym przypadku, jak wynika z pkt 76 i 85 wyroku Sądu z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanego, EU:T:2016:484), w pierwszej części spornej decyzji Komisja ograniczyła się do wywnioskowania, że istnieje całkowita niemożność odzyskania niezgodnej z prawem pomocy, o której tu mowa, wyłącznie na podstawie okoliczności, że nie było możliwe uzyskanie informacji niezbędnych do odzyskania tej pomocy za pomocą włoskich baz danych podatkowych i katastralnych, odstępując przy tym od zbadania, czy istnieją ewentualnie alternatywne rozwiązania umożliwiające odzyskanie przynajmniej części tej pomocy.

94 Utrzymując tę decyzję w mocy w tym zakresie, Sąd dopuścił się jednak naruszenia prawa.

95 Jak bowiem zauważył rzecznik generalny w pkt 116 i 117 opinii, okoliczność, że informacje niezbędne do odzyskania niezgodnej z prawem pomocy nie mogły zostać uzyskane za pomocą włoskich baz danych katastralnych i podatkowych, należy uznać za świadczącą o trudnościach wewnętrznych, wynikających z działań lub z zaniechań samych władz krajowych. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przytoczonym w pkt 91 niniejszego wyroku, tego rodzaju trudności wewnętrzne nie wystarczają, aby uznać, że wystąpiła całkowita niemożność odzyskania pomocy.

96 Jak wynika z pkt 90–92 niniejszego wyroku, odzyskanie niezgodnej z prawem pomocy może zostać uznane za obiektywnie i bezwzględnie niemożliwe jedynie wówczas, gdy Komisja stwierdzi, po przeprowadzeniu szczegółowej analizy, że spełnione są łącznie dwie przesłanki, a mianowicie, po pierwsze, wystąpienie trudności przywołane przez zainteresowane państwo członkowskie, a po drugie, brak alternatywnych sposobów odzyskania pomocy. Tymczasem, jak wskazano w pkt 93 niniejszego wyroku, Sąd potwierdził pierwszą część spornej decyzji pomimo faktu, że Komisja nie przeprowadziła w tej decyzji szczegółowej analizy w celu dokonania oceny, czy druga z tych przesłanek została spełniona.

97 Naruszenie prawa, którym jest obarczony wyrok Sądu z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowany, EU:T:2016:484), pokrywa się z naruszeniem prawa, którego również dopuścił się Sąd, oddalając w pkt 86 i 104–110 tego wyroku argument podniesiony przez Scuola Elementare Maria Montessori, zgodnie z którym Komisja powinna była zbadać, czy istnieją alternatywne rozwiązania pozwalające na odzyskanie przynajmniej części spornej pomocy ze względu na to, iż Scuola Elementare Maria Montessori nie zdołała wykazać, że rozwiązania takie istnieją.

98 Ponieważ art. 14 ust. 1 rozporządzenia nr 659/1999 nakłada na Komisję, co do zasady, obowiązek przyjęcia środka nakazującego odzyskanie niezgodnej z prawem pomocy, a jedynie wyjątkowo pozwala tej instytucji na zrezygnowanie z przyjęcia takiego środka, to na Komisji spoczywał bowiem obowiązek wykazania w spornej decyzji, że przesłanki uprawniające ją do powstrzymania się od wydania takiego nakazu zostały spełnione, zaś Scuola Elementare Maria Montessori nie była zobowiązana do wykazania przed Sądem, że istnieją rozwiązania alternatywne pozwalające na odzyskanie przynajmniej części spornej pomocy. W tych okolicznościach Sąd nie mógł ograniczyć się do stwierdzenia, że Scuola Elementare Maria Montessori nie zdołała przed nim dowieść istnienia takich alternatywnych sposobów.

99 W związku z tym należy uwzględnić drugą i trzecią część pierwszego zarzutu odwołania i oddalić ten zarzut w pozostałym zakresie.

W przedmiocie zarzutu drugiego

Argumentacja stron

100 Scuola Elementare Maria Montessori podnosi, że Sąd naruszył prawo, orzekając, że zwolnienie z podatku IMU, będące przedmiotem trzeciej części spornej decyzji, nie stanowiło pomocy państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, gdyż zwolnienie to nie miało zastosowania do działalności gospodarczej. W tym względzie Scuola Elementare Maria Montessori twierdzi, że Sąd nie uwzględnił orzecznictwa Trybunału, oddalając jej argument dotyczący odpłatnego charakteru działalności objętej tym zwolnieniem ze względu na to, że owo zwolnienie miało zastosowanie tylko do działalności edukacyjnej świadczonej nieodpłatnie lub za symboliczną kwotę. Definiując jako „symboliczną" kwotę, która pokrywa ułamek rzeczywistych kosztów usługi, prawo włoskie pozwala na to, aby sporne zwolnienie było przyznawane podmiotom, które finansują swoje usługi edukacyjne głównie ze świadczeń wzajemnych otrzymywanych od uczniów lub ich rodziców.

101 Ponadto Scuola Elementare Maria Montessori krytykuje Sąd za to, że orzekł, iż brak stosowania zwolnienia z podatku IMU do działalności gospodarczej jest również zapewniony przez okoliczność, iż zwolnienie to dotyczy jedynie działalności, która nie jest, z uwagi na swój charakter, konkurencyjna dla działalności innych podmiotów prowadzących działalność zarobkową. Fakt ten nie ma bowiem znaczenia dla działalności edukacyjnej, ponieważ jest ona, ze względu na swój charakter, konkurencyjna dla działalności prowadzonej przez inne podmioty na rynku.

102 Komisja i Republika Włoska kwestionują tę argumentację.

Ocena Trybunału

103 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału prawo Unii w dziedzinie konkurencji, a w szczególności zakaz wyrażony w art. 107 ust. 1 TFUE, dotyczą działalności przedsiębiorstw. W tym kontekście pojęcie „przedsiębiorstwa" obejmuje każdą jednostkę wykonującą działalność gospodarczą niezależnie od jej formy prawnej i sposobu finansowania (zob. podobnie wyroki: z dnia 10 stycznia 2006 r., Cassa di Risparmio di Firenze i in., C-222/04, EU:C:2006:8, pkt 107; z dnia 27 czerwca 2017 r., Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, pkt 39, 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

104 Działalność gospodarczą stanowi w szczególności każda działalność polegająca na oferowaniu towarów lub usług na danym rynku, to znaczy świadczenia wykonywane zwykle za wynagrodzeniem. Pod tym względem istotną cechą wynagrodzenia jest to, że stanowi ono gospodarcze świadczenie wzajemne względem danego świadczenia (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 września 2007 r., Schwarz i Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, pkt 37, 38; z dnia 27 czerwca 2017 r., Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, pkt 45, 47).

105 Jeżeli chodzi o działalność edukacyjną, Trybunał orzekł już, że lekcje udzielane przez instytucje oświatowe finansowane głównie ze środków prywatnych, które nie pochodzą od samego usługodawcy, stanowią usługi, bowiem cel realizowany przez te instytucje polega na oferowaniu usług za wynagrodzeniem (wyrok z dnia 27 czerwca 2017 r., Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).

106 W niniejszej sprawie w pkt 136 i 140 wyroku z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowanym, EU:T:2016:484), Sąd stwierdził, że zwolnienie z podatku IMU ma zastosowanie jedynie do działalności edukacyjnej świadczonej nieodpłatnie lub za symboliczną kwotę pokrywającą jedynie część prawdziwych kosztów usługi, przy czym część ta nie powinna mieć związku z owymi kosztami.

107 W tym względzie należy przypomnieć, że w odniesieniu do dokonanej przez Sąd wykładni prawa krajowego Trybunał w ramach odwołania jest uprawniony jedynie do sprawdzenia, czy nie doszło do przeinaczenia tego prawa, które musi w oczywisty sposób wynikać z akt sprawy (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Komisja/Hansestadt Lübeck, C-524/14 P, EU:C:2016:971, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo).

108 Tymczasem, skoro Scuola Elementare Maria Montessori nie powołuje się na żadne przeinaczenie, należy od razu odrzucić jako niedopuszczalny jej argument, według którego prawo włoskie pozwala na przyznanie zwolnienia z podatku IMU w odniesieniu do działalności edukacyjnej, która jest finansowana głównie przez uczniów lub ich rodziców.

109 Co się tyczy argumentu Scuola Elementare Maria Montessori, według którego Sąd nie uwzględnił orzecznictwa Trybunału przytoczonego w pkt 103–105 niniejszego wyroku, należy stwierdzić, że jak zauważył rzecznik generalny w pkt 142–144 opinii, skoro w ramach wykładni właściwego prawa krajowego Sąd stwierdził, że zwolnienie z podatku IMU ma zastosowanie jedynie do działalności edukacyjnej świadczonej nieodpłatnie lub za symboliczną kwotę niemającą związku z kosztami tej usługi, to mógł on, nie naruszając prawa, oddalić podniesiony przez Scuola Elementare Maria Montessori argument, według którego zwolnienie to ma zastosowanie do działalności edukacyjnej świadczonej za wynagrodzeniem.

110 W zakresie, w jakim Scuola Elementare Maria Montessori krytykuje ponadto Sąd za to, że orzekł, iż brak zastosowania zwolnienia z podatku IMU do działalności gospodarczej jest również zapewniony przez okoliczność, iż zwolnienie to dotyczy jedynie działalności, która nie jest, z uwagi na swój charakter, konkurencyjna względem działalności innych podmiotów prowadzących działalność zarobkową, jej argumentację należy oddalić jako pozbawioną znaczenia dla sprawy, ponieważ odnosi się ona do posiłkowego elementu uzasadnienia.

111 Wynika stąd, że drugi zarzut odwołania należy oddalić.

112 Ponieważ pierwszy zarzut odwołania został jednak uwzględniony w odniesieniu do jego drugiej i trzeciej części, należy uchylić wyrok z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowany, EU:T:2016:484), w zakresie, w jakim Sąd uznał w nim ważność pierwszej części spornej decyzji, oraz oddalić to odwołanie w pozostałym zakresie.

W przedmiocie skargi wniesionej do Sądu w sprawie T-220/13

113 Z art. 61 akapit pierwszy zdanie drugie statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wynika, że jeśli odwołanie jest zasadne, Trybunał może w przypadku uchylenia wyroku Sądu wydać orzeczenie ostateczne w sprawie, jeśli stan postępowania na to pozwala.

114 Sytuacja taka ma miejsce w niniejszej sprawie.

115 W tym względzie wystarczy wskazać, że – jak utrzymuje zasadniczo Scuola Elementare Maria Montessori w ramach pierwszego zarzutu swego odwołania – sporna decyzja w swej pierwszej części narusza prawo, ze względów przedstawionych w pkt 90–99 niniejszego wyroku w zakresie, w jakim Komisja stwierdziła w niej całkowitą niemożność odzyskania niezgodnej z prawem pomocy przyznanej w ramach podatku ICI i nie zbadała dokładnie wszystkich przesłanek, które zgodnie z orzecznictwem Trybunału powinny zostać spełnione, aby możliwe było dokonanie takiego stwierdzenia.

116 Należy zatem uwzględnić pierwszy zarzut skargi wniesionej przez Scuola Elementare Maria Montessori i stwierdzić nieważność spornej decyzji w tym zakresie.

W przedmiocie kosztów

117 Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania, jeżeli odwołanie jest bezzasadne lub jest zasadne i Trybunał wydaje orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, rozstrzyga on również o kosztach. Zgodnie z art. 138 § 1 regulaminu postępowania, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 tego regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę.

118 Artykuł 138 § 3 tego regulaminu, mający zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie jego art. 184 § 1, stanowi ponadto, że w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron każda z nich pokrywa własne koszty. Jednakże, jeżeli jest to uzasadnione okolicznościami sprawy, Trybunał może orzec, że jedna ze stron pokrywa, oprócz własnych kosztów, część kosztów poniesionych przez stronę przeciwną.

119 Wreszcie zgodnie z art. 140 § 1 regulaminu postępowania, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 tego regulaminu, państwa członkowskie i instytucje, które przystąpiły do sprawy w charakterze interwenientów, pokrywają własne koszty.

120 W niniejszej sprawie, jeśli chodzi o odwołanie w sprawie C-622/16 P, w świetle okoliczności tej sprawy należy orzec, że Scuola Elementare Maria Montessori pokrywa połowę własnych kosztów, a Komisja – oprócz własnych kosztów – pokrywa połowę kosztów poniesionych przez Scuola Elementare Maria Montessori. Co się tyczy skargi wniesionej do Sądu w sprawie T-220/13, z uwagi na to, że tylko pierwszy z zarzutów podniesionych przez Scuola Elementare Maria Montessori został ostatecznie uwzględniony, strona ta pokrywa dwie trzecie kosztów poniesionych przez Komisję oraz własne koszty, a Komisja – jedną trzecią kosztów poniesionych przez Scuola Elementare Maria Montessori oraz własne koszty.

121 Jeśli chodzi o odwołanie w sprawie C-623/16 P, jako że Scuola Elementare Maria Montessori wniosła o obciążenie Komisji kosztami postępowania, a ta ostatnia przegrała sprawę, należy obciążyć Komisję kosztami postępowania.

122 Jeśli chodzi o odwołanie w sprawie C-624/16 P, jako że P. Ferracci nie wniósł o obciążenie Komisji kosztami postępowania, a ta ostatnia przegrała sprawę, należy stwierdzić, że instytucja ta pokrywa własne koszty.

123 Republika Włoska pokrywa własne koszty w sprawach od C-622/16 P do C-624/16 P.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

1) **Wyrok Sądu Unii Europejskiej z dnia 15 września 2016 r., Scuola Elementare Maria Montessori/Komisja (T-220/13, niepublikowany, EU:T:2016:484), zostaje uchylony w zakresie, w jakim oddalono w nim skargę wniesioną przez Scuola Elementare Maria Montessori Srl zmierzającą do stwierdzenia nieważności decyzji Komisji 2013/284/UE z dnia 19 grudnia 2012 r. w sprawie pomocy państwa S.A. 20829 [C 26/2010, ex NN 43/2010 (ex CP 71/2006)] – Program dotyczący zwolnienia z podatku komunalnego od nieruchomości stosowanego do nieruchomości użytkowanych przez podmioty niekomercyjne do określonych celów, wdrożony przez Włochy, ze względu na to, że Komisja Europejska nie nakazała odzyskania niezgodnej z prawem pomocy przyznanej pod postacią zwolnienia z Imposta comunale sugli immobili (podatku komunalnego od nieruchomości).**

2) **Odwołanie w sprawie C-622/16 P zostaje oddalone w pozostałym zakresie.**

3) Stwierdza się nieważność decyzji 2013/284 w zakresie, w jakim Komisja Europejska nie nakazała odzyskania niezgodnej z prawem pomocy przyznanej pod postacią zwolnienia z Imposta comunale sugli immobili (podatku komunalnego od nieruchomości).

4) Odwołania w sprawach C-623/16 P i C-624/16 P zostają oddalone.

5) Scuola Elementare Maria Montessori Srl pokrywa połowę własnych kosztów poniesionych w postępowaniu odwoławczym w sprawie C-622/16 P, a także dwie trzecie kosztów Komisji Europejskiej i własnych kosztów związanych z postępowaniem przed Sądem Unii Europejskiej w przedmiocie skargi w sprawie T-220/13.

6) Komisja Europejska pokrywa, co się tyczy własnych kosztów, jedną trzecią kosztów związanych z postępowaniem przed Sądem Unii Europejskiej w przedmiocie skargi w sprawie T-220/13 oraz koszty związane z postępowaniami odwoławczymi w sprawach od C-622/16 P do C-624/16 P, zaś co się tyczy kosztów poniesionych przez Scuola Elementare Maria Montessori Srl – jedną trzecią kosztów związanych z postępowaniem przed Sądem Unii Europejskiej w przedmiocie skargi w sprawie T-220/13 oraz połowę kosztów związanych z postępowaniem odwoławczym w sprawie C-622/16 P, jak też koszty poniesione w ramach postępowania w sprawie C-623/16 P.

7) Republika Włoska pokrywa własne koszty poniesione w sprawach od C-622/16 P do C-624/16 P.

Podpisy